

Элементы научной новизны. Определены установки развития сельских территорий и сельских общин. Обоснована структура функциональных составляющих сельских территорий и социально-экономический потенциал сельского развития. Систематизированы виды сельского развития.

Практическая значимость. Исследованные положения сельского развития, основывающиеся на ресурсных возможностях территориальной социально-экономической системы, служат ориентиром для принятия рациональных управленческих, организационно-хозяйственных и социально-экологических решений по выбору путей и направлений развития сельских территориальных общин. Табл.: 1. Илл.: 4. Библиогр.: 27.

Ключевые слова: сельская территория; территориальная община; ресурсы; потенциал; сельское развитие.

Томашук Иван Олегович – аспирант отдела экономики аграрного производства и международной интеграции, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)
E-mail: vanja771@icloud.com

Стаття надійшла до редакції 16.04.2021 р.

Фахове рецензування: 21.04.2021 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Томашук І. О. Теоретичні засади сільського розвитку. *Економіка АПК*. 2021. № 5. С. 91 – 101. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202105091>

Tomashuk, I.O. (2021). Teoretychni zasady silskoho rozvytku [Theoretical foundations of rural development]. *Ekonomika APK*, 5, pp. 91 – 101 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202105091>

*

УДК 336.77:338.432

JEL Classification: G21; E41; Q14

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202105101>

*І. О. ТОМАШУК, аспірантка**

Теоретичні аспекти сутності банківського кредиту та особливості кредитних відносин в аграрному секторі економіки

Мета статті – розглянути й осмислити сутність кредиту як базової економічної категорії та виявити особливості банківського кредитування в аграрному секторі економіки.

Методика дослідження. У процесі дослідження використано ряд методів: абстрактно-логічний – для структуризації й теоретичного обґрунтування сутності категоріального апарату кредиту та кредитних відносин; методи порівняльного аналізу і синтезу – для дослідження еволюційних аспектів розвитку кредиту й кредитних відносин у суспільстві; монографічний – при виявленні та систематизації характерних особливостей кредитних відносин в аграрному секторі економіки; структурно-функціональний підхід – для формування концептуального бачення кредиту як економічної категорії та надання специфіки системи банківського кредитування аграрних підприємств; графічний – для ілюстрації та систематизації отриманих результатів дослідження.

Результати дослідження. Виявлено неоднозначність трактування категорії «кредит» у сучасній економічній літературі. Запропоновано розглядати кредит як систему організаційно-економічних відносин між кредитором і позичальником, юридично закріплених у кредитному договорі, з приводу надання грошових коштів у тимчасове користування на умовах платності, строковості, цільового використання, забезпеченості та повернення. Виявлено та проаналізовано дуалістичний характер ефективності кредиту. Оцінено фундаментальний характер впливу специфіки сільського господарства на кредитні відносини в аграрному секторі економіки. Доведено правомірність існування окремого механізму кредитних відносин в аграрному секторі економіки. Систематизовано сутнісні характеристики та особливості сільськогосподарського кредиту, висвітлено пріоритетні особливості об'єктів кредитування у сільському господарстві.

Елементи наукової новизни. Набули подальшого розвитку теоретичні аспекти щодо структуризації трактування сутності кредиту та кредитних відносин. Обґрунтовано структурні складові та особливості банківського кредитування аграрного сектору економіки.

* Науковий керівник – Л. Д. Тулуш, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник.

© І. О. Томашук, 2021

Практична значущість. Отримані результати дослідження можуть бути використані органами державного і галузевого управління, а також банківськими установами при розробці заходів щодо активізації кредитування аграрного сектору економіки. Табл.: 1. Рис.: 3. Бібліогр.: 31.

Ключові слова: кредит; кредитні відносини; банківський кредит; сільськогосподарський кредит; ризик; кредитор; позичальник.

Томашук Ірина Олегівна – аспірантка відділу фінансово-кредитної та податкової політики, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)
E-mail: iryna8000@icloud.com

Постановка проблеми. Банківська діяльність, функціонування банківських установ і структурних елементів банківської інфраструктури слугують одним із пріоритетних драйверів економічного розвитку кожної країни. З усього різноманіття банківських операцій кредитна діяльність відіграє найважливішу роль. Це опосередковується тим, що доходи від її здійснення формують основну частку прибутку банку. Водночас кредитування – це найризикованіша операція комерційного банку.

Сільське господарство виступає лідером національної економіки за обсягом експорту товарів, демонструє сталу динаміку зростання і, у свою чергу, потребує додаткових фінансових джерел для власного розвитку. Кредитування агропідприємств дуже важливий стимулюючий фактор розвитку галузевих складових аграрної економіки, насичення внутрішнього ринку якісною сільськогосподарською продукцією та зміцнення продовольчої безпеки держави. Таким чином, вирішення проблеми фінансового забезпечення аграрних товаровиробників шляхом залучення банківського кредиту являє собою один із пріоритетних механізмів стимулювання та розвитку сільськогосподарського виробництва в сучасних умовах.

Проблема недостатності рівнів плато- та кредитоспроможності сільськогосподарських виробників зменшує їх можливості в отриманні банківських кредитів, тим самим гальмуючи реальні можливості щодо збільшення обсягів виробництва, нарощування і зміцнення свого ресурсного потенціалу та зростання прибутковості й рентабельності виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії кредиту широко висвітлюються в економічній літературі багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених, таких як С. Роуз, Б. Райзберг, Л. Харріс [29], Дж. Кейнс [16], Е. Хансен [28], Н. І. Валенцева [4], Н. І. Версаль [5], А. В. Демківський [11], Б. С. Івасів [7], О. І. Лаврушин [17], В. Д. Лагутін [18], Б. П. Луців [8], М. І. Сав-

лук [23], В. Сидоренко [24], А. І. Щетинін [30] та ін.

Особливості кредитних відносин в аграрному секторі економіки та специфічність застосування кредитного фінансування сільськогосподарських товаровиробників обґрунтовано в працях вітчизняних науковців, таких як: О. О. Артем'єва [1]; П. К. Бечко [3]; О. Д. Вовчак [6]; О. Є. Гудзь [9]; М. Я. Дем'яненко [27]; А. М. Ісаян [13]; С. С. Кисіль [15]; Ю. О. Лупенко, С. В. Андрос [19]; О. О. Непочатенко [20]; Л. В. Сіяєва, Н. В. Радченко [25] та ін.

Проте багато проблем теорії та практики у цій сфері залишаються невирішеними, що зумовлюють потребу в проведенні додаткових наукових пошуків з удосконалення кредитного забезпечення розвитку сільського господарства.

Мета статті – розглянути й осмислити сутність кредиту як базової економічної категорії та виявити особливості банківського кредитування в аграрному секторі економіки.

Методологія дослідження. У процесі дослідження використано ряд методів: абстрактно-логічний – для структуризації й теоретичного обґрунтування сутності категоріального апарату кредиту та кредитних відносин; методи порівняльного аналізу і синтезу – для дослідження еволюційних аспектів розвитку кредиту й кредитних відносин у суспільстві; монографічний – при виявленні та систематизації характерних особливостей кредитних відносин в аграрному секторі економіки; структурно-функціональний підхід – для формування концептуального бачення кредиту як економічної категорії та надання специфіки системи банківського кредитування аграрних підприємств; графічний – для ілюстрації та систематизації отриманих результатів дослідження.

Виклад основних результатів дослідження. Кредитування суб'єктів господарювання як одна із фундаментальних складових діяльності банківських установ слугує важливим джерелом отримання додаткових фінансових ресурсів для підприємств агропромислового комплексу, виконує роль

пріоритетного механізму забезпечення неперервності процесу відтворення й розвитку сільськогосподарської діяльності, оскільки від спроможності цих установ забезпечувати потреби суб'єктів аграрної сфери в необхідних кредитних ресурсах залежить підвищення результативності галузі.

Обґрунтоване, збалансоване й планомірне поєднання власних коштів сільських товаровиробників та позикових банківських кредитних ресурсів за умов дієвої державної підтримки сільського господарства має забезпечити активізацію і нарощування темпів розвитку агропромислового виробництва, що, безсумнівно, матиме позитивний вплив на темпи зростання економіки нашої країни.

Кредит, як економічна категорія та явище, привертав увагу дослідників з давніх-давен. Особливо істотний та якісний стрибок у розвитку його теорії стався в період зрілості капіталізму, коли роль кредиту і банків в економіці стала найпомітнішою. Історія свідчить, що теорія кредиту – це перехід від його сутності, функцій, законів руху до ролі в економічному розвитку як одного з інструментів механізму державного регулювання.

Базисом появи, функціонування та розвитку кредитних відносин у системі суспільного відтворення виступає наявність тимчасово вільних грошових ресурсів в одних економічних суб'єктів та необхідність задоволення потреби у фінансуванні в інших. Кредит як особлива форма вартісних відносин виникає тоді, коли вартість, що вивільняється в одних економічних суб'єктів, якийсь час не використовується у господарських угодах і не вступає в новий відтворювальний цикл. При кредитуванні ця вартість переходить від одних суб'єктів до інших, які мають тимчасову потребу в додаткових джерелах фінансування і, таким чином, продовжує функціонувати в межах відтворювального процесу [5].

Не можна не погодитися з тим, що кредит – це найпотужніше економічне відкриття суспільства, завдяки якому позичальник, який не має достатньої кількості ресурсів, проте володіє механізмом їх подальшого нарощування, має можливість отримати потрібну кількість коштів, необхідних для забезпечення безперервного процесу виробництва. Кредит відіграє роль фундаменту

сучасної економіки, являє собою невід'ємний елемент економічного розвитку та використовується як суб'єктами підприємницької діяльності, так і окремими громадянами.

Теорія кредиту передбачає послідовне розкриття і перехід від з'ясування його сутності, функцій, законів руху до ролі в економічному розвитку як одного з інструментів механізму державного регулювання [24].

У теорії сформувалися три підходи щодо функціональної ролі кредиту в економіці. В рамках першого підходу вчені розглядають кредит з позиції негативу і вважають, що він практично не впливає на економіку. Цілком протилежна позиція, що сформувалася за другого підходу, яка переконує, що кредит виявляє величезний вплив на економічний розвиток. Прихильники третього підходу схиляються до думки, що кредит відіграє помірну роль в економіці [14].

Систематизовано еволюційну трансформацію трактування сутності кредиту представниками різних теоретичних течій відображено на рис. 1.

У сучасних економічних дослідженнях сутності категорії «кредит» приділяється багато уваги, проте вітчизняні й зарубіжні економісти не мають єдиної позиції щодо розуміння та трактування цієї складної економічної категорії. Зазначимо, що більшість дослідників наголошують на тому, що кредит – це позика у грошовій або натуральній формі, яка надається однією особою іншим на умовах повернення, строковості та зі сплатою відсотків за користування.

В Економічному словнику кредит (англ. *credit*) презентується як «позичка на певний строк у грошовій або товарній формі з умовою повернення, як правило, з оплатою процента» [21]. У Банківській енциклопедії кредит представлено як «... економічні відносини, що виникають між кредитором і позичальником з приводу одержання останнім позички в грошовій або товарній формі на умовах повернення в певний строк і, звичайно, із сплатою відсотка ...» [2].

У наукових роботах доволі часто відзначаються дослідницькі спроби окремих авторів наводити визначення кредиту через різні види суспільних відносин, трактувати кредит як економічну категорію, як економічні відносини, як фінансову послугу та як рух вартості (таб.).

Рис. 1. Теоретична структуризація трактування сутності кредиту

Джерело: Систематизовано автором на основі [5, 7, 14, 18, 24, 30, 31].

Систематизація теоретичних підходів до інтерпретації категорії «кредит»

Автор, джерело	Характеристика та зміст поняття
Кредит як форма суспільних відносин	
Г. Н. Белоглазова [12].	Кредит - це певний вид суспільних відносин, пов'язаних з рухом вартості на засадах повернення
М. І. Савлук [23]	Кредит - це суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку із передаванням один одному в тимчасове користування вільних коштів на засадах зворотності, платності та добровільності
А. В. Демківський [11]	Кредит - це суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з передачею один одному в тимчасове користування вільних коштів
Кредит як економічна категорія	
В. Д. Лагутін [18]	Кредит - це форма руху позикового капіталу, який виражає економічні відносини між кредитором і позичальником, які виникають під час одержання позики, користування нею та її повернення
Ю. Потійко [22]	Кредит є економічною категорією, що передбачає акумулювання тимчасово вільних коштів бюджету, централізованих державних позабюджетних фондів, господарюючих суб'єктів та населення для подальшої їх видачі позичальникам на умовах повернення, платності, реального забезпечення, строковості та цільового використання
Кредит як економічні відносини	
О. П. Орлюк та ін. [26]	Кредит - це економічні відносини між юридичними, фізичними особами, державами з приводу перерозподілу вартості на засадах повернення, строковості та платності
О.Є. Гудзь [9]	Кредит - це економічні відносини, зумовлені акумуляцією тимчасово вільних коштів використанням їх на умовах повернення та платності під час взаємовідносин, що виникають між кредитором і позичальником
А.І. Щетинін [30]	Кредит - це сукупність економічних відносин, що виникають між кредитором і позичальником із приводу передання вартості (майна або грошей) у позичку на умовах повернення, терміновості й платності
Б. С. Івасів [7]	Кредит - це економічні відносини між суб'єктами ринку з приводу перерозподілу вартості на засадах поверненості, строковості і платності
Кредит як фінансова послуга	
Н.І. Версаль [5]	Кредит - це надання грошових коштів або товарів (робіт, послуг) на умовах подальшого повернення цих коштів або сплати наданих товарів (робіт, послуг) у встановлений термін, включаючи сплату відсотків за їх використання
М. Я. Дем'яненко [27]	Кредит - це форма передачі у тимчасове користування коштів у грошовій або грошово-натуральній формі на умовах строковості, повернення, платності
Кредит як рух вартості	
Н.І. Валенцева [4]	Кредит - це відносини між кредитором і позичальником із приводу зворотного руху вартості, що виражається в єдності всіх різноманітних і суперечливих форм прояву цих відносин
Б. П. Луців [8]	Кредит - це економічні відносини між суб'єктами ринку з приводу перерозподілу вартості на засадах повернення, строковості та платності

Джерело: Систематизовано на підставі [4, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 18, 22, 23, 26, 30].

Таким чином, розгляд різноманітних визначень кредиту дозволяє стверджувати про неоднозначне трактування цього поняття в сучасній економічній літературі. Встановлено, що найбільш домінуючим й узагальнюючим підходом щодо розкриття сутності та характеристики дефініції «кредит» є його тлумачення як системи економічних відносин, пов'язаних із зворотним наданням коштів на умовах повернення, терміновості й платності. Неоднозначна й характеристика функціонального призначення кредиту як з точки зору кількості функцій, так і їх змістовного наповнення.

На думку багатьох дослідників, кредит виконує наступні функції: перерозподільну; нарощувальну (через нарощування купівельної спроможності); капіталотворчу; обслуговуючу (грошове обслуговування обороту капіталу в процесі його відтворення та обслуговування інноваційного процесу); прискорюючу (прискорення концентрації та централізації капіталу); регулюючу (макроекономічне регулювання господарських процесів) [4, 5, 7, 12, 18, 24].

Зазначимо, що у сучасному суспільстві банківський кредит надто пов'язаний з грошима, оскільки надається позичальникові

переважно в грошовій формі. Завдяки кредитові покупець, який в процесі кредитних відносин трансформується у позичальника, отримує можливість придбати необхідні товари, ресурси, послуги, не маючи грошей. Кредит замінює гроші й одночасно трансформує якість вартості, що позичається. Кредит - це засіб перетворення грошей, що вилучені з обігу з метою накопичення, у вартість, що позичається. З моменту надання кредиту ці гроші трансформують своє категоріальне значення і починають функціонувати вже як кредит.

На думку професора О. І. Лаврушина, будучи доповненням до грошей в процесі обміну, кредит значно багатша категорія. «Допомагаючи долати часові та просторові

межі обміну товарних мас, кредит прискорює обмін і відтворювальний процес в цілому. Якщо гроші - це, за висловом класиків, колесо обігу, то кредит - це та тяглова сила, яка прискорює суспільний розвиток» [17].

На нашу думку, кредит доречніше розглядати як систему організаційно-економічних відносин між кредитором і позичальником, юридично закріплених у кредитному договорі, з приводу надання грошових коштів у тимчасове користування на умовах платності, строковості, цільового використання, забезпеченості та повернення.

Як результат проведеного дослідження, вважаємо за доцільне привести концептуальне бачення кредиту як економічної категорії (рис. 2).

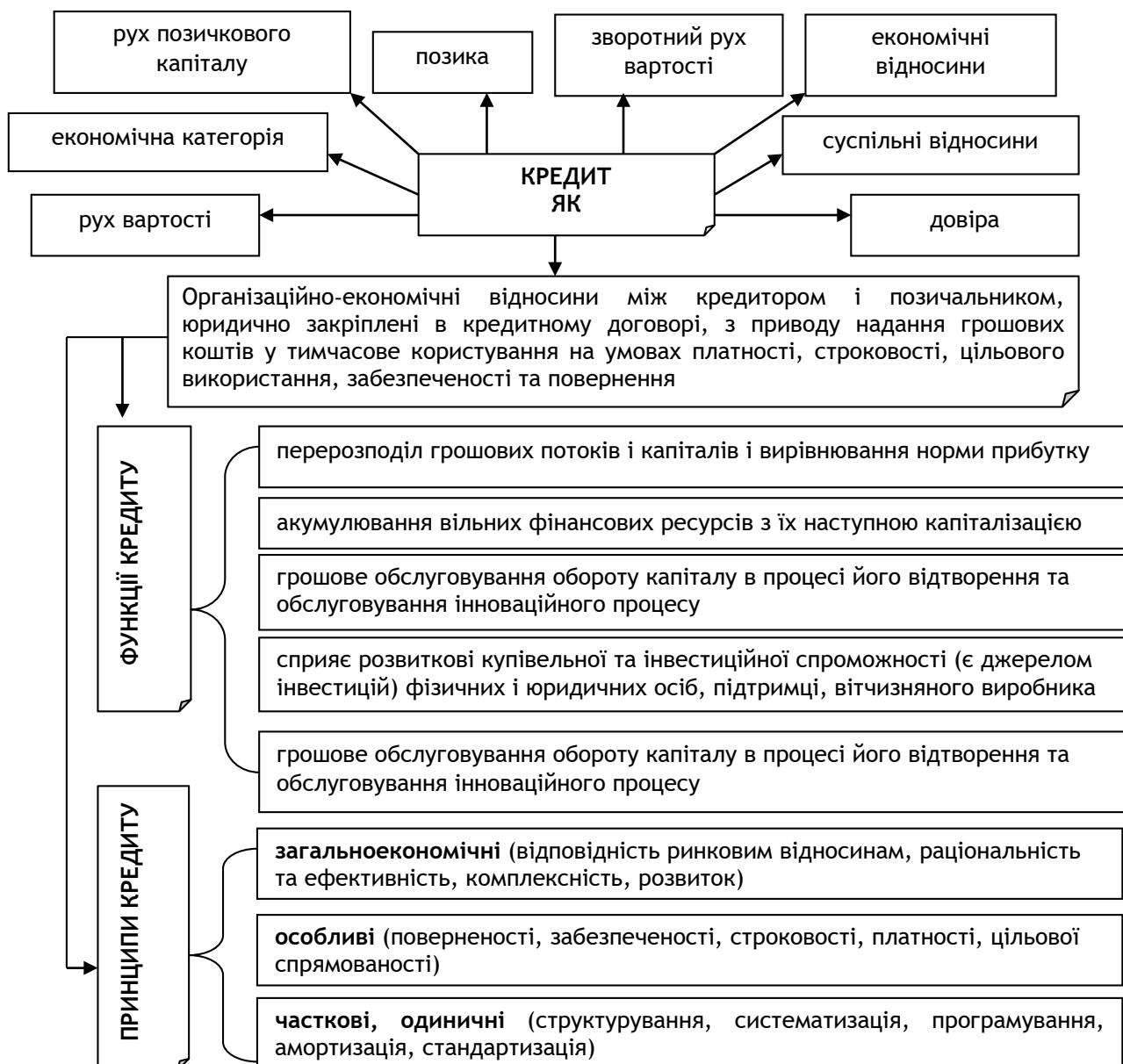

Рис. 2. Сутність кредиту як економічної категорії

Джерело: Систематизовано автором.

Банківське кредитування – це економічні відносини, що виникають між банківською установою як кредитором і позичальниками з приводу руху позикових грошових ресурсів, сформованих за рахунок власних і залучених витоків для тимчасового використання на умовах повернення, строковості, платності, забезпеченості, цільового призначення з метою задоволення фінансових потреб [15].

На наше переконання, основоположним базисом формування кредитних відносин між кредитором і позичальником виступає об'єктивна необхідність забезпечення двосторонньої ефективності використання цих коштів – прибуткове повернення банком наданого кредиту та покриття потреби у додаткових коштах позичальником з метою забезпечення виробничо-господарського процесу і кінцевого одержання прибутку.

Таким чином, кредит має дуалістичний характер ефективності, що актуалізує питання пошуку механізмів забезпечення єдності та спільності інтересів кредитора і позичальника, що по суті становить основу компромісу між ефективністю надання банками кредиту й ефективністю використання позичальником кредитних ресурсів. Обґрунтована довіра обох сторін повинна бути закладена в основу кредитних відносин.

Акцентуючи увагу на особливостях кредитних відносин в аграрному секторі економіки, не можна не погодитися з тим, що банківське кредитування суб'єктів господарювання у сільському господарстві значною мірою ототожнюється з конкретними цільовими потребами і відповідним цільовим використанням запозичених кредитних ресурсів.

Стратегічна важливість сільського господарства незаперечний факт, а його стан і темпи поступового розвитку безпосередньо впливають на функціонування всієї економіки України. У свою чергу на кредитні відносини в аграрному секторі економіки фундаментальний вплив виявляє специфіка сільського господарства. Об'єктами діяльності в сільському господарстві слугують живі організми рослин і тварин, а їх біологічні процеси відбуваються за певними законами природи, що надто обмежує вплив людини на сукупність різноманітних виробничих процесів та унеможливорює їх прискорення. Тому як головна ознака сільськогосподар-

ського виробництва вирізняється повільний оборот виробничих фондів через велику різницю між часом виробництва і робочим періодом. Саме це й зумовлює сезонний характер виробництва і, як наслідок, викликає нерівномірність надходження та витрачання грошових коштів упродовж року.

Під сільськогосподарським кредитом розуміють специфічну форму кредитних відносин, що характеризуються наданням грошових коштів банками і небанківськими організаціями сільськогосподарським товаровиробникам в основний та оборотний капітал у поєднанні з державним регулюванням [3].

У свою чергу поняття кредитування суб'єктів господарювання аграрного сектору розглядається як «сукупність економічних відносин між кредиторами, фінансовими посередниками та позичальниками всіх форм власності (сільськогосподарськими підприємствами, агрохолдингами, фермерськими господарствами та індивідуальними підприємцями), що ґрунтується на взаємопов'язаній дії суб'єктів аграрного сектору економіки в процесі виробництва капіталу підприємств і суб'єктивного оцінювання впливу кредиту на кінцевий результат» [10].

Банківське кредитування АПК ряд дослідників визначають як економічні відносини з приводу забезпечення підприємств АПК джерелом фінансування на умовах поворотності, платності, забезпеченості, строковості, цільового використання та диференційованості, що супроводжується специфічними особливостями, притаманними підприємствам [1, 13].

Систематизовано сутність та особливості сільськогосподарського кредиту можна представити наступним чином (рис. 3).

Як зазначає академік НААН Ю. О. Лупенко, банк не працює у вакуумі, а залежить від багатьох зовнішніх чинників: законодавчого середовища, загальних економічних тенденцій, поведінки контрагентів, інших факторів. Вартість фінансування в гривні залежить від вартості, за якою банки залучають кошти на міжбанківському ринку для подальшого кредитування аграрного сектору економіки. Чим сприятливіша загальна ситуація в країні, тим доступніше і на більш тривалий термін банки будуть надавати кредити аграрному сектору економіки [19].

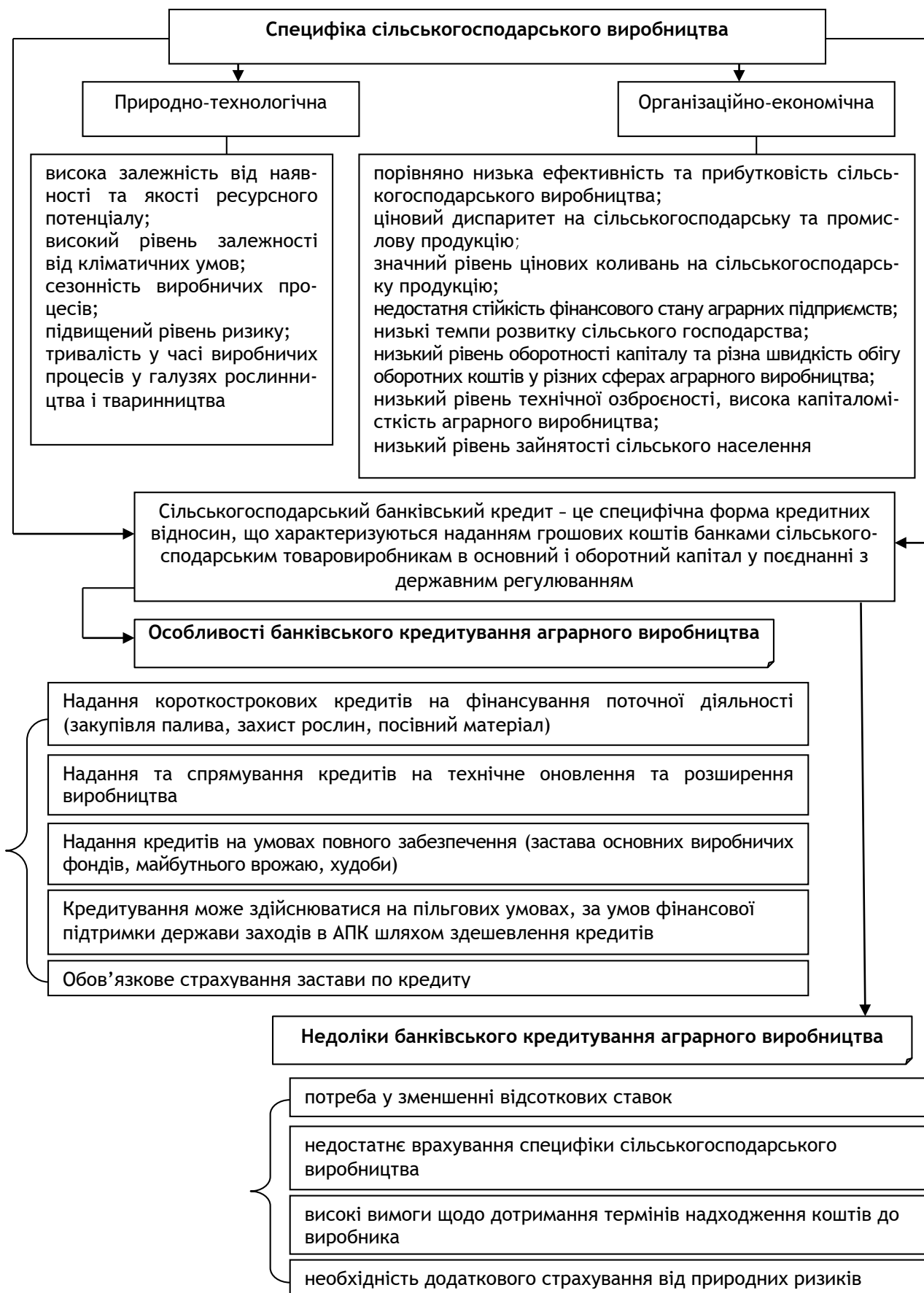

Рис. 3. Сутність та особливості банківського кредитування аграрного виробництва

Джерело: Систематизовано автором на підставі [3, 9, 15, 25].

Перепоною для задоволення попиту сільськогосподарських підприємств на банківські кредити в Україні стають високі відсоткові ставки, обмежений спектр пропозиції банківських кредитних послуг для аграріїв, неврахування специфіки виробничо-ресурсного потенціалу галузі, низький рівень капіталізації, втрати ліквідності банківської системи, операційні ризики банків у процесі співпраці з агровиробниками [6]. Як свідчать результати досліджень науковців, потреба сільгоспвиробників у довгострокових кредитах задовольняється нині лише на 2-5%, тоді як за короткостроковими кредитами - на 50% [6, 19, 25].

Різноманіття виробничо-галузевих особливостей аграрного виробництва, його ризикованість та стратегічне значення для національної економіки зумовлюють постійну необхідність та удосконалення механізмів державної підтримки сільськогосподарського кредитування.

Така державна підтримка в Україні існує, проте ефективність її здійснення вже протягом двох десятиліть залишається недостатньою. Незначна кількість і наукових праць щодо методів та способів державної підтримки сільськогосподарського кредитування.

Дослідники поділяють проблеми державної підтримки кредитування сільськогосподарських виробників на дві групи. Джерелом виникнення першої групи проблем вважається недостатність бюджетних коштів, яку держава може спрямувати на забезпечення пільгового кредитування. Компенсувати недостатність вільних фінансових ресурсів в умовах фінансової кризи неможливо, однак реальна раціоналізація регулювання розподільчого процесу бюджетних коштів для досягнення найвищого економічного ефекту [25]. Другу групу проблем пов'язують з недосконалістю власне механізму державної підтримки кредитування сільськогосподарських виробників, а також із майже щорічною його трансформацією та змінами правил:

- не повне відшкодування втрат комерційних банків, пов'язаних з використанням знижених відсоткових ставок, що суттєво зменшує фінансову ефективність таких кредитних операцій;

- затримки у поверненні кредитів, що підвищує ступінь ризикованості кредитних операцій;

- недостатня гнучкість механізму, що значно обмежує кількість користувачів пільговими кредитами;

- недостатня прозорість, що призводить до зловживання при розподілі пільгових кредитів;

- недостатня економічна обґрунтованість процесу розподілу, що зменшує стимули до підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських виробників [20].

Висновки. Дослідженнями встановлено, що фундаментальну основу функціонування і розвитку кредитних відносин становить наявність тимчасово вільних грошових ресурсів в одних економічних суб'єктів та існування об'єктивної необхідності задоволення потреби у фінансуванні в інших.

Систематизація теоретичних підходів до інтерпретації категорії «кредит» дозволила представити змістовне бачення цього поняття як форму суспільних відносин, як економічну категорію, як систему економічних відносин, як фінансову послугу, як рух вартості, як рух позичкового капіталу, як позику та як довіру. Пропонуємо трактувати кредит як систему організаційно-економічних відносин між кредитором і позичальником, юридично закріплених у кредитному договорі, з приводу надання грошових коштів у тимчасове користування на умовах платності, строковості, цільового використання, забезпеченості та повернення.

Характерною ознакою сільськогосподарського кредиту визнано специфічну форму кредитних відносин - надання грошових коштів банками і небанківськими організаціями сільськогосподарським товаровиробникам в основний і оборотний капітал у поєднанні з державним регулюванням та політикою держави щодо сприяння доступності для здешевлення цих кредитів. Встановлено такі головні недоліки системи банківського кредитування аграріїв: потреба у зменшенні відсоткових ставок, недостатнє врахування специфіки сільськогосподарського виробництва, високі вимоги щодо дотримання термінів надходження коштів до виробника, необхідність додаткового страхування від природних ризиків. Це, у свою чергу, супроводжується хронічною нестачею обігових коштів аграріїв, їх низькою платоспроможністю, низькою ефективністю сільськогосподарського виробництва, суттєвим переважанням короткострокових кредитів, які не сприятимуть інвестиційно-інноваційному розвитку. Спрощення

умов надання кредитів на основі оптимізації відсоткової політики комерційних банків з аграрними підприємствами, удосконалення державної підтримки надання кредитів, застосування пільгового кредитування аграрних

підприємств сприятимуть активізації фінансування аграрного сектору економіки й поступовому підвищенню його прибутковості та рентабельності.

Список бібліографічних посилань

1. *Артем'єва О. О.* Банківське кредитування АПК: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* 2018. Вип. 21. Ч. 1. С. 13-18.
2. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. Київ : Знання, 2011. 504 с.
3. *Бечко П. К.* Банківське кредитування аграрного виробництва : монографія. Умань, 2013. 189 с.
4. *Валенцева Н. І.* Законы и закономерности развития кредита. *Банковские услуги.* 2010. № 12. С. 2-9.
5. *Версаль Н. І.* Теорія кредиту : навчальний посібник. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. 483 с.
6. *Вовчак О. Д., Гальків Л. І., Демчишин М. Я.* Стан і проблеми розвитку банківського кредитування сільськогосподарських підприємств України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики.* 2018. № 3(26). С. 30-37.
7. *Гроші та кредит : підручник / за ред. Б. С. Івасіва.* Тернопіль : Карт-бланш, 2000. 510 с.
8. *Гроші, банки та кредит: у схемах і коментарях : навч. посібник / за ред. Б. П. Луціва.* 2-ге вид., перероб. Тернопіль : Карт-бланш, 2000. 225 с.
9. *Гудзь О. Є.* Кредитування і банківське обслуговування підприємств агропромислового виробництва: сучасні тенденції та особливості. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2005. 170 с.
10. *Гула А. С.* Теоретичні концепції кредиту: еволюція поглядів. *Регіональна економіка та управління.* 2016. № 1(08). С. 48-51.
11. *Демківський А. В.* Гроші та кредит : підручник. Київ : ДАКОР, 2007. 528 с.
12. *Деньги, кредит, банки : учебник / под ред. Г. Н. Белоглазовой.* Москва : Юрайт-Издат, 2005. 620 с.
13. *Ісаєн А. М.* Банківське кредитування підприємств АПК в умовах невизначеності: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08. Київ, 2016. 228 с
14. *Караченцева Т.* Теорії кредиту і його функціональна роль в економіці. *Банковський вестник.* 2006. № 31. С. 41-46.
15. *Кисіль С. С.* Особливості кредитного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств. *Херсонський національний технічний університет. Серія «Соціально-економічна політика (Index Copernicus).»* 2018. № 28(17). С. 203-208.
16. *Кейнс Дж. М.* Общая теория занятости, процента и денег. Москва : Директ-Медиа, 2014. 405 с.
17. *Лаврушин О. І.* Базовые основы теории кредита и его использование в современной экономике. *Вопросы регулирования экономики.* 2017. Т. 8. № 2. С. 6-15.
18. *Лагутін В. Д.* Кредитування: теорія і практика : навч. посібник. Київ : Знання, 2001. 216 с.
19. *Лупенко Ю. О., Андрос С. В.* Банківське кредитування аграрного сектору економіки. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»,* 2019. № 1. С. 196-206.
20. *Непочатенко О. О., Мудрак Р. П., Бечко П. К.* Роль кредитного ринку в забезпеченні банківськими кредитами сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт.* 2020. № 23. С. 10-16.
21. *Осовська Г. В., Юшкевич О. О., Завадський Й. С.* Економічний словник. Київ : Кондор, 2009. 358 с.
22. *Потійко Ю.* Ще раз про кредити. *Вісник НБУ.* 2000. № 12. С. 47-48.
23. *Савлук М. І., Мороз А. М.* Гроші та кредит : підручник / за наук. ред. М. І. Савлука. 6-те вид., перероб. і доп. Київ : КНЕУ, 2011. 589 с.
24. *Сидоренко В.* Кредит: сутність, функції та форми прояву. *Світ фінансів.* 2009. № 3(20) вересень. С. 24-33.

References

1. *Artem'ieva, O.O.* (2018). Bankivske kredyтування АПК: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Bank lending for agro-industrial complex: current state and development prospects]. *Naukovyi visnyk Uzhgorodskoho natsionalnogo universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo, vypusk 21, chastyna 1, pp. 13-18* [In Ukrainian]
2. *Arbuzov, S.H., Kolobov, Yu.V., Mishchenko, V.I. & Naumenkova, S.V.* (2011). Bankivska entsyklopediia [Banking encyclopedia]. Kyiv: Znannia [In Ukrainian]
3. *Bechko, P.K.* (2013). Bankivske kredyтування ahrarnoho vyrobnytstva : monohrafiia [Bank lending for agricultural production: monograph]. Uman [In Ukrainian].
4. *Valenceva, N.I.* (2010). Zakony i zakonomernosti razvitiya kredita [Laws and patterns of credit development]. *Bankovskie uslugi, 12, pp. 2-9* [In Russian].
5. *Versal, N.I.* (2007). Teoriia kredytu : navchalnyi posibnyk [Credit theory]. Kyiv : VD «Kyievo-Mohylianska akademiia» [In Ukrainian].
6. *Vovchak, O.D., Halkiv, L.I. & Demchyshyn, M.Ya.* (2018). Stan i problemy rozvytku bankivskoho kredyтування silskohospodarskykh pidpriemstv Ukrainy [Status and problems of development of bank lending to agricultural enterprises of Ukraine]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky, 3(26), pp. 30-37* [In Ukrainian].
7. *Ivasiv, B.S., et al.* (2000). Hroshi ta kredyt : pidruchnyk [Money and credit. Textbook]. B.S. Ivasiv (Ed.). Ternopil : Kart-blansh [In Ukrainian].
8. *Lutsiv, B.P., et al.* (2000). Hroshi, banky ta kredyt: u skhemakh i komentariakh : navch. posibnyk [Money, banks and credit: in diagrams and comments. Teaching. Manual]. B.P. Lutsiv (Ed.). 2-he vyd., pererob. Ternopil : Kart-blansh [In Ukrainian].
9. *Gudz, O.Ye.* (2005). Kredyтування i bankivske obsluhovuvannya pidpriemstv ahropromysloвого vyrobnytstva: suchasni tendentsii ta osoblyvosti [Lending and banking services of agar production enterprises: current trends and features]. Kyiv : NNTS «IAE» [In Ukrainian]
10. *Hula, A.S.* (2016). Teoretychni kontseptsii kredytu: evoliutsiia pohliadiv [Theoretical concepts of credit: the evolution of views]. *Rehionalna ekonomika ta upravlinnia, 1(08), pp. 48-51* [In Ukrainian].
11. *Demkivskiy, A.V.* (2007). Hroshi ta kredyt : pidruchnyk [Money and credit: Textbook]. Kyiv : DAKOR [In Ukrainian].
12. *Beloglazova, G.N., et al.* (2005). Den'gi, kredit, banki : uchebnik [Money, credit, banks. Textbook]. G.N. Beloglazova (Ed.). Moskva : Jurajt-Izdat [In Russian].
13. *Isaian, A.M.* (2016). Bankivske kredyтування pidpriemstv АПК v umovakh nevyznachenosti [Bank lending to agricultural enterprises in conditions of uncertainty]. Candidate's thesis. Kyiv [In Ukrainian].
14. *Karachenceva, T.* (2006). Teorii kredita i ego funktsional'naja rol' v jekonomike [Theories of credit and its functional role in the economy]. *Bankovskij vestnik, 31, pp. 41-46* [In Russian].
15. *Kysil, S.S.* (2017). Osoblyvosti kredytnoho zabezpechennia rozvytku silskohospodarskykh pidpriemstv [Features of credit support for the development of agricultural enterprises]. *Khersonskiy natsionalnyi tekhnichnyi universytet. Seriya «Sotsialno-ekonomichna polityka, 28(17), pp. 203-208* [In Ukrainian].
16. *Kejns, Dzh. M.* (2014). Obshhaja teoriya zanjatosti, procenta i deneg [General theory of employment, interest and money]. Moskva : Direkt-Media [In Russian].
17. *Lavrushin, O.I.* (2017). Bazovye osnovy teorii kredita i ego ispol'zovanie v sovremennoj jekonomike [Basic foundations of the theory of credit and its use in modern economics]. *Voprosy regulirovaniya jekonomiki. vol. 8 (2), pp. 6-15* [In Russian].

25. Сняєва Л. В., Радченко Н. В. Механізм кредитування суб'єктів господарювання аграрного сектору в Україні : монографія. Мелітополь : ВД Мелітопольської міської друкарні, 2018. 220 с.

26. Фінансова енциклопедія / за заг. ред. О. П. Орлюк. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 472 с.

27. Фінансовий словник-довідник / М. Я. Дем'яненко, Ю. Я. Лузан, П. Т. Саблук, В. М. Скупий. Київ : ІАЕ УААН, 2003. 555 с.

28. Хансен Е. Денежная теория и финансовая политика / пер. с англ. и ред. пер. В. Е. Малевича. Центр эволюции экономики. Москва : Дело, 2006. 311 с.

29. Харрис Л. Денежная теория / пер. с англ. / общ. ред. и вступительная статья В. М. Усоскина. Москва : Прогресс, 1990. 750 с.

30. Щетинін А. І. Гроші та кредит : підручник. 2-ге вид., доп. Київ : Центр учбової літератури, 2006. 432 с.

31. Hahn L. Albert. Economic theory of bank credit. Oxford University Press, 2015. 240 p.

18. Lahutin, V.D. (2001). Kredytuvannia: teoriia i praktyka : navch. posibnyk [Lending: theory and practice]. Kyiv : Znannia [In Ukrainian].

19. Lupenko, Yu.O. & Andros, S.V. (2019). Bankivske kredytuvannia ahrarnoho sektoru ekonomiky [Bank lending to the agricultural sector of the economy]. *Ekonomichnyi visnyk NTUU «KPI»*, 1, pp. 196-206 [In Ukrainian].

20. Nepochatenko, O.O., Mudrak, R.P. & Bechko, P.K. (2020). Rol kredytnoho rynku v zabezpechenni bankivskymy kredytamy silskohospodarskykh pidpriemstv [The role of the credit market in providing bank loans to agricultural enterprises]. *Ahrosvit*, 23, pp. 10-16 [In Ukrainian].

21. Osovskaya, H.V., Yushkevych, O.O. & Zavadskiy, Y.S. (2009). *Ekonomichnyi slovnyk* [Economic Dictionary]. Kyiv : Kondor [In Ukrainian].

22. Potiiko, Yu. (2000). Shche raz pro kredyty [Once again about credit]. *Visnyk NBU*, 12, pp. 47-48 [In Ukrainian].

23. Savluk, M.I. & Moroz, A.M. (2011). Hroshi ta kredyt : pidruchnyk [Money and credit. Textbook]. M. I. Savluk (Ed.). 6-te vyd., pererob. i dop. Kyiv : KNEU [In Ukrainian].

24. Sydorenko, V. (2009). Kredyt: sutnist, funktsii ta formy proiavu [Credit: essence, functions and forms of manifestation]. *Svit finansiv*, 3(20) veresen, pp. 24-33 [In Ukrainian].

25. Syniaieva, L.V. & Radchenko, N.V. (2018). Mekhanizm kredytuvannia sub'ektiv hospodariuvannia ahrarnoho sektoru v Ukraini : monohrafiia [Lending mechanism for agricultural entities in Ukraine. Monograph]. Melitopol : VD Melitopolskoi miskoi drukarni [In Ukrainian].

26. Orliuk, O.P. (2008). *Finanova entsyklopediia* [Financial encyclopedia]. O.P. Orliuk (Ed.). Kyiv : Yurinkom Inter [In Ukrainian].

27. Dem'ianenko, M.Ya., Luzan, Yu.Ya., Sabluk, P.T. & Skupyi, V.M. (2003). *Finansovy slovnyk-dovidnyk* [Financial dictionary-reference]. Kyiv : IAE UAAAN [In Ukrainian].

28. Hansen, E. (2006). Denezhnaja teoriija i finansovaja politika [Monetary theory and financial policy]. (V.E. Malevich, Trans). *Centr jevoljucii jekonomiki*. Moskva : Delo [In Russian].

29. Harris, L. (1990). Denezhnaja teoriija [Monetary theory]. (V.M. Usoskina, Trans). Moskva : Progress [In Russian].

30. Shchetynin, A.I. (2006). Hroshi ta kredyt : pidruchnyk [Money and credit: textbook]. 2-he vyd., dop. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury [In Ukrainian].

31. Hahn, L. Albert. (2015) *Economic theory of bank credit*. Oxford University Press [In English].

Tomashuk I. O. Theoretical aspects of the essence of bank credit and features of credit relations in the agricultural sector of the economy

The purpose of the article is to study and comprehend the essence of credit as a basic economic category and identify the features of bank lending in the agricultural sector of the economy.

Research methods. In the process of research a number of methods were used: abstract-logical - for structuring and theoretical substantiation of the essence of the categorical apparatus of credit and credit relations; methods of comparative analysis and synthesis - to study the evolutionary aspects of credit development and credit relations in society; monographic - in identifying and systematizing the characteristics of credit relations in the agricultural sector of the economy; structural and functional approach for the formation of a conceptual vision of credit as an economic category and providing the specifics of the system of bank lending to agricultural enterprises; graphic - to illustrate and systematize the results of the study.

Research results. The ambiguity of the interpretation of the credit category in the modern economic literature is revealed. It is proposed to consider the loan as a system of organizational and economic relations between the lender and the borrower, legally enshrined in the loan agreement, on the provision of funds for temporary use on terms of payment, maturity, intended use, security and return. The dualistic nature of credit efficiency is identified and analyzed. The fundamental nature of the impact of the specifics of agriculture on credit relations in the agricultural sector of the economy is assessed. The legitimacy of the existence of a separate mechanism of credit relations in the agrar sector of economies is proved. The essential characteristics and features of agricultural credit are systematized and the priority features of objects of crediting in agriculture are covered.

Scientific novelty. Theoretical aspects of structuring the interpretation of the essence of credit and credit relations have been further developed. Substantiation of structural components and features of bank lending of the agrar sector of the economy.

Practical significance. The results of the study can be used by public and sectoral authorities, as well as banking institutions in developing measures to enhance lending to the agricultural sector of the economy. Tabl.: 1. Figs.: 3. Refs.: 31

Keywords: credit; credit relations; bank credit; agricultural credit; risk; lender; borrower.

Tomashuk Iryna Olehivna - postgraduate student of the department of financial and credit and tax policy, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)
E-mail: iryna8000@icloud.com

Томашук И. О. Теоретические аспекты сущности банковского кредита и особенности кредитных отношений в аграрном секторе экономики

Цель статьи - рассмотреть и осмыслить сущность кредита как базовой экономической категории и выявить особенности банковского кредитования в аграрном секторе экономики.

Методика исследования. В процессе исследования использован ряд методов: абстрактно-логический - для структурирования и теоретического обоснования сущности категориального аппарата кредита и кредитных отношений; методы сравнительного анализа и синтеза - для исследования эволюционных аспектов развития кредита и кредитных отношений в обществе; монографический - при выявлении и систематизации характерных особенностей кредитных отношений в аграрном секторе экономики; структурно-функциональный подход - для формирования концептуального видения кредита как экономической категории и представления специфики системы банковского кредитования аграрных предприятий; графический - для иллюстрации и систематизации полученных результатов исследования.

Результаты исследования. Выявлена неоднозначность трактовки категории кредит в современной экономической литературе. Предложено рассматривать кредит как систему организационно-экономических отношений между кредитором и заемщиком, юридически закрепленных в кредитном договоре, по поводу предоставления денежных средств во временное пользование на условиях платности, срочности, целевого использования, обеспеченности и возвратности. Выявлен и проанализирован дуалистический характер эффективности кредита. Оценен фундаментальный характер влияния специфики сельского хозяйства на кредитные отношения в аграрном секторе экономики. Доказана правомерность существования отдельного механизма кредитных отношений в аграрном секторе экономики. Систематизированы сущностные характеристики и особенности сельскохозяйственного кредита, освещены приоритетные особенности объектов кредитования в сельском хозяйстве.

Элементы научной новизны. Получили дальнейшее развитие теоретические аспекты относительно структуризации и трактовки сущности кредита и кредитных отношений. Обоснованы структурные составляющие и особенности банковского кредитования аграрного сектора экономики.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования могут быть использованы органами государственного и отраслевого управления, а также банковскими учреждениями при разработке мер по активизации кредитования аграрного сектора экономики. Табл.: 1. Илл.: 3. Библиогр.: 31.

Ключевые слова: кредит; кредитные отношения; банковский кредит; сельскохозяйственный кредит; риск; кредитор; заемщик.

Томашук Ирина Олеговна - аспирант отдела финансово-кредитной и налоговой политики, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Обороны, 10)
E-mail: iryna8000@icloud.com

Стаття надійшла до редакції 19.04.2021 р.

Фахове рецензування: 25.04.2021 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Томашук І. О. Теоретичні аспекти сутності банківського кредиту та особливості кредитних відносин в аграрному секторі економіки. *Економіка АПК*. 2021. № 5. С. 101 – 112. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202105101>

Tomashuk, I.O. (2021). Teoretychni aspekty sutnosti bankivskoho kredytu ta osoblyvosti kredytnykh vidnosyn v ahrarnomu sektori ekonomiky [Theoretical aspects of the essence of bank credit and features of credit relations in the agricultural sector of the economy]. *Ekonomika APK*, 5, pp. 101 – 112 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202105101>

* * *